

برنامه یدرسانی در ایران

دکتر زهرا عبداللهی

مدیرکل دفتر بهبود تغذیه جامعه

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

تاریخچه کمبود ید در ایران

- نخستین بررسی در سال 1348 توسط انستیتو تغذیه:
شیوع قابل توجه گواتر در اکثر شهرها و روستاهای دامنه جبال البرز و زاگرس
- در سال 1362 بر روی گواتر در شهریار توسط مرکز تحقیقات غدد دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی:

شیوع گواتر: مردان 54% و زنان 66%
میانۀ ید ادرار: 65 میکروگرم در لیتر

بطور کلی

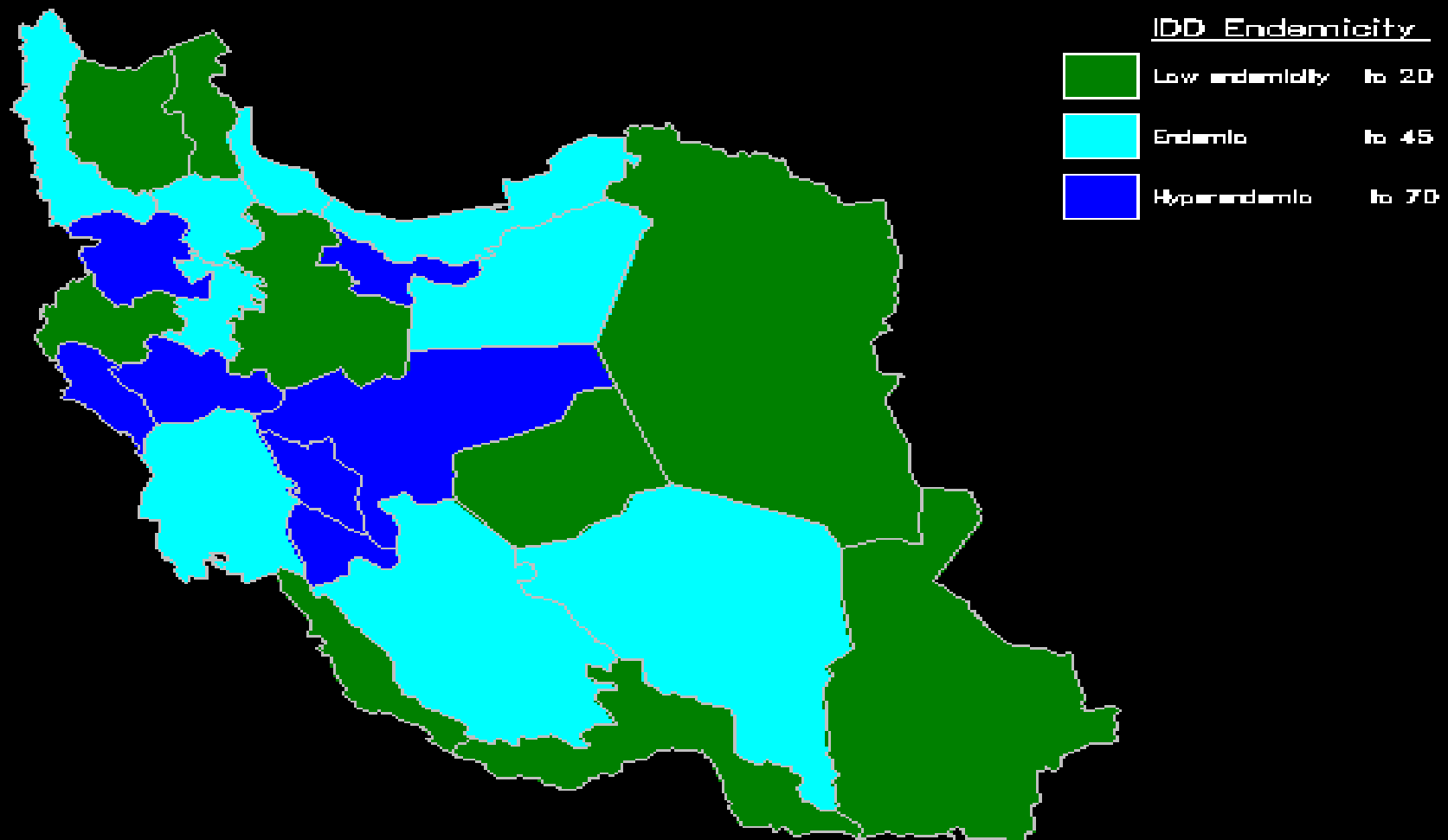
:

➤ نتایج مطالعات پژوهشگران کشور در طی سالهای 1362 الی 1368 تعداد جمعیت در معرض خطر کمبود ید را حدود 20 میلیون نفر تخمین زد.

➤ در سال 1367 کمبود ید یکی از اولویت های بهداشتی کشور شناخته شد.

➤ در سال 1368 کمیته کشوری مبارزه با عوارض ناشی از کمبود ید در وزارت بهداشت تشکیل و اولین بررسی ملی IDD انجام شد.

IDD Prevalence Iran 1990

برنامه پیشگیری از اختلالات ناشی از کمبود ید در ایران

- سال 1367 : تشکیل کمیته ملی پیشگیری و کنترل IDD
- سال 1368 : تدوین اولین برنامه کشوری
- سال 1373 : ممنوع شدن تولید و توزیع نمک غیر ید دار
- سال 1374 : ادغام برنامه در شبکه بهداشت درمانی کشور
- تدوین برنامه های 5 ساله از سال 1370 تا 1404

اهداف برنامه کشوری IDD

- حفظ و ارتقاء پوشش مصرف نمک یددار تصفیه شده در بیش از 90% خانوارها
- حفظ میانه یددار دانش آموزان 7-18 سال و مادران باردار در دامنه مطلوب
- کاهش شیوع گواتر به کمتر از 5%

روش های پیشگیری از کمبود ید

منابع غذایی ید

- بیشترین میزان ید در ماهی و به میزان کمتر در شیر، تخم مرغ و گوشت وجود دارد.
- میزان ید در میوه ها و سبزی ها بسیار پایین است.

روش های ید رسانی

- مکمل یاری: استفاده از قرصهای یدات پتاسیم، محلول لوگل، **روغن یده (تزریقی یا خوراکی)**
- غنی سازی: افزودن ید به نان، **نمک**، شیر، آب، غذای کودک
- تغییر در عادات غذایی: مصرف بیشتر غذاهای دریایی، جلبک ها و مصرف کمتر مواد گواتروژن
- بجز روش های فوق می توان از کودهای شیمیایی حاوی ید و غذای دامی ید دار نیز بعنوان روشی برای تامین ید مورد نیاز انسان استفاده کرد.

چرا ید به نمک اضافه می شود ؟

- میزان مصرف روزانه نمک معمولاً ثابت است
- مصرف نمک وابسته به وضعیت اقتصادی خانوار نیست
- تکنولوژی پیچیده نیاز ندارد
- نظارت و پایش مصرف آن به راحتی قابل انجام است
- افزودن ید به نمک تاثیری بر بو، رنگ یا مزه نمک ندارد
- افزودن ید به نمک اثر سوء بر مصرف کننده نمی گذارد
- ارزان است
- اثرات مثبت این روش در کشورهای دیگر دیده شده است.

مقادیر توصیه شده دریافت روزانه ید

حداکثر دریافت مجاز (میکروگرم /روز)	دریافت توصیه شده (میکروگرم /روز)	گروه های Excessive Iodine (μ /d) جمعیتی
1100	150	بزرگسالان
500	250	مادران باردار
500	250	مادران شیرده
180	90	کودکان بالاتر از 2 سال

میزان یدبرای غنی سازی نمک

- مقدار ید افزوده به نمک بستگی به متوسط مصرف نمک در منطقه دارد
- مقدار مورد نیاز ید، 150 میکروگرم در روز است
- متوسط مصرف نمک 10 گرم در روز است
- میزان مناسب غنی سازی 50-25 قسمت ید در میلیون قسمت نمک (PPM) است
- در کشور ما 40 میلی گرم ید به یک کیلوگرم نمک افزوده می شود
- فقط نمک های خوراکی خانوار یددار می شوند

پایش برنامه

➤ پایش میزان ید در نمکهای خوراکی در سه سطح تولید، توزیع و مصرف

➤ پایش شیوع گواتر هر 5 سال یکبار

➤ پایش سالانه یا 3-5 سال ید ادرار

یابش در سطح تولید

➤ در سطح کارخانه : نمونه برداری تصادفی در هر شیفت از خط تولید و تعیین میزان ید بروش تیتراسیون

➤ اداره نظارت بر مواد غذایی: بازدید های ادواری و نمونه برداری تصادفی از خط تولید و ارسال به آزمایشگاه مواد غذایی

➤ آزمایشگاه مواد غذایی استان: اندازه گیری میزان ید در نمک بروش تیتراسیون و فیدبک به اداره کل نظارت بر مواد غذایی برای پیگیری موارد مشکل دار

پایش نمک در سطح عرضه

- نمونه برداری از نمک ها در مراکز عرضه و فروش مواد غذایی توسط بازرسین بهداشت محیط
- ارسال به آزمایشگاه مواد غذایی استان
- کنترل نمک های خوراکی در مراکز تهیه ، عرضه و توزیع غذا (رستوران ها ، غذا خوری بیمارستان ، پادگان ، ...) با استفاده از کیت ید سنج

پایش در سطح مصرف

- تست نمک مصرفی خانوار با استفاده از کیت یدسنج در مناطق روستایی توسط بهورزان
- کنترل نمک مصرفی دانش آموزان مدارس روستایی
- اجرای بررسی های مقطعی

فرم شماره ۱-۱: فرم نمونه برداری نمک در سطح تولید

1- نام محصول:

2- نمونه شاهد:

4- شماره پروانه ساخت:

6- تاریخ تولید:

8- محل نمونه برداری:

نام و نشانی مرکز تولید:

در صورت نمونه برداری از واحدهای تولیدی: نتایج آزمون مربوط به همان بهر که به تایید مسئول فنی واحد تولیدی رسیده است: به پیوست می باشد نمی باشد

9- نام و نام خانوادگی نمونه بردار:

10- نوع آزمایشات درخواستی: مطابقت با استاندارد

11- تاریخ و ساعت تحویل به بخش پذیرش: تاریخ..... ساعت.....

* تذکر: کلیه نمونه ها باید به صورت پلمپ شده ارسال گردند.

نام و نام خانوادگی نمونه بردار:

امضا

فرم شماره 1-2: فرم نمونه برداري و ارسال نمونه نمك به آزمایشگاه از سطح عرضه

1- نام محصول:

2- مقدار كل محموله (كيلوگرم):

3- تعداد/ مقدار/ بسته:

4- شماره پروانه ساخت:

5- شماره سري ساخت:

6- تاريخ توليد:

7- تاريخ انقضا:

8- آدرس محل نمونه برداري: نام شهرستان/ شهر .....

كد نمونه:

9- تاريخ نمونه برداري:

10- علت نمونه برداري:

پايش برنامه IDD

ارجاعي از مراكز قضايي يا انتظامي

11- نوع آزمایشات درخواستي: مطابقت با استاندارد

12- تاريخ و ساعت تحويل به بخش پذيرش: تاريخ..... ساعت.....

* تذكر: نمونه به صورت بسته كامل به آزمایشگاه ارسال گردد.

این فرم در سه نسخه در تاریخ ..... ساعت ..... بدون هر گونه ضرر و زیان مالی تنظیم گردیده.

نام و نام خانوادگی متصدی

امضاء

نام و نام خانوادگی نمونه بردار

امضا

مدیر گروه بهداشت محیط و حرفه ای

امضاء

معاون بهداشتی

امضاء

فرم شماره 2-2: فرم ارزیابی میزان ید و سایر ویژگی ها در نمک های خوراکی تصفیه شده یددار

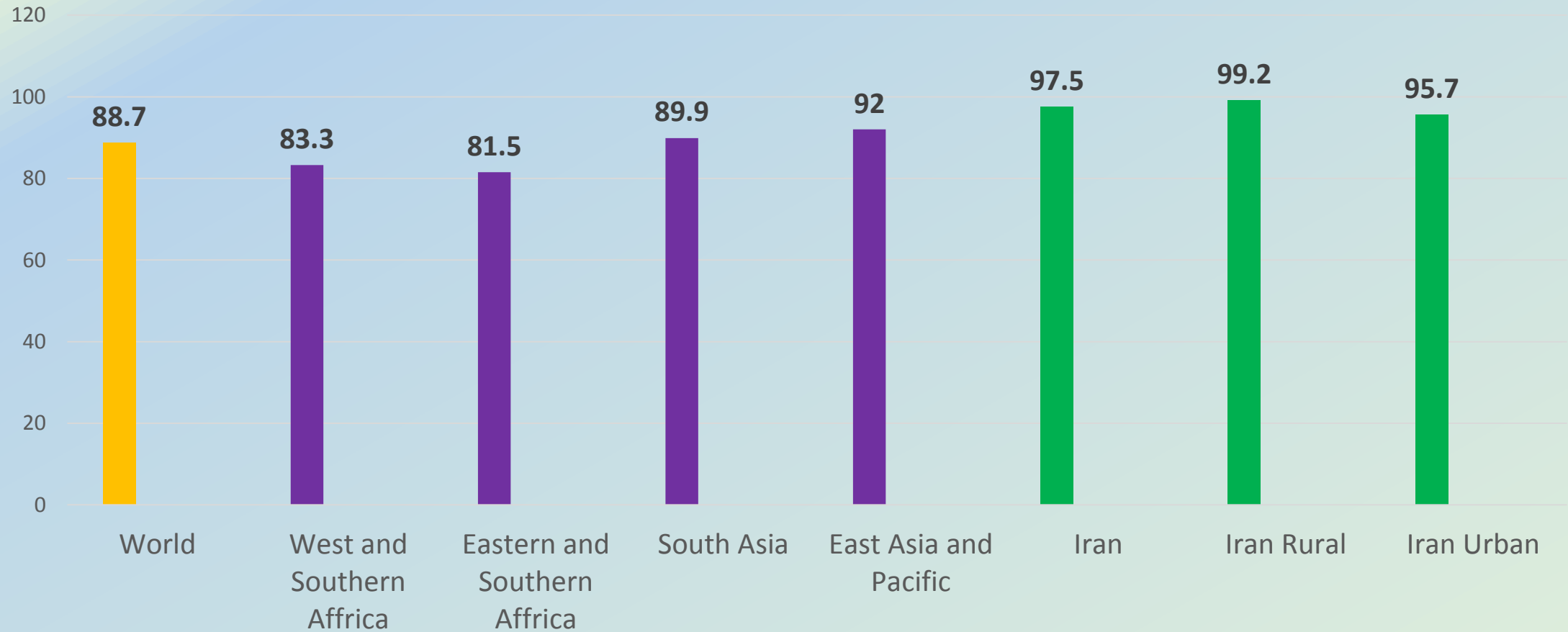
مطابقت نمک با استاندارد ملی		رعایت کامل برچسب گذاری بر اساس معیارهای ملی		نتایج آزمون			محل و مشخصات نمونه برداری				نام تجاری محصول	نام واحد تولیدکننده/بسته بندی کننده	ردیف	
خیر	بلی	خیر	بلی	درجه خلوص	میزان مواد نامحلول (درصد)	میزان ید در نمونه بر حسب گاما	تاریخ نمونه برداری	نام و نشانی محل	نام شهرستان	توزیع				تولید

در مواردی که میزان ید و سایر ویژگی های نمک در حد غیر قابل قبول است، اقدامات زیر باید در دانشگاه / دانشکده علوم پزشکی مربوطه انجام شود:

در سطح عرضه (مطابق با ماده 31 آیین نامه اجرایی قانون اصلاح ماده 13 قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی):

- اخطار کتبی به متصدی فروش، ردیف شماره .....
- جمع آوری یا توقیف، ردیف شماره .....
- معرفی به مراجع قضایی، ردیف شماره .....
- معدوم سازی، ردیف شماره .....
- سایر اقدامات، ردیف شماره .....

پوشش مصرف نمک یددار در جهان و ایران

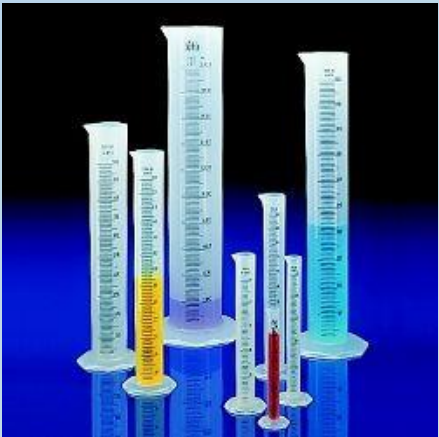
Global Database , 2021

پایش ید ادرار

✓ اندازه گیری ید ادرار مهمترین شاخص پایش برنامه است

✓ ید ادرار در محدوده مطلوب ، نشان دهنده کفایت ید دریافتی

جمعیت منطقه است.

معیارهای کفایت ید در منطقه

Urinary Iodine – school –aged children	Iodine intake	Iodine nutrition (ID)
< 20	Insufficient	Severe ID
20-49	Insufficient	Moderate ID
50-99	Insufficient	Mild ID
100-299	Adequate	Optimum
>300	Excessive	Risk of adverse health consequences
Pregnant women	Iodine intake	Iodine nutrition
<150	Insufficient	
150-249	Adequate	
250-499	More than adequate	
≥500	Excessive	

برنامه یدرسانی مادران باردار

- بررسی وضعیت ید زنان باردار در سال 1394 نشان داد میانه ید ادرار مادران کمتر از نصف مقدار مطلوب یعنی 87 در مقایسه از 150 میکروگرم / لیتر است.
- پایین بودن ید ادرار به معنی عدم کفایت ید دریافتی در مادران باردار است.
- مکمل یاری ید پس از تولید مکمل ترکیبی اسید فولیک و ید در کشور با حمایت فنی پژوهشگاه غدد دانشگاه شهید بهشتی از طریق سیستم PHC آغاز شد.
- بر اساس دستورالعمل کلیه زنانی که قصد بارداری دارند باید از 3 ماه قبل از بارداری تا ماه چهارم بارداری روزانه یک عدد مکمل حاوی 500 میکروگرم اسید فولیک و 150 میکروگرم ید مصرف کنند.
- از ماه چهارم بارداری تا 3 ماه پس از زایمان روزانه یک عدد مکمل مولتی ویتامین مینرال حاوی 150 میکروگرم به کلیه زنان باردار تحت پوشش ارائه می شود.

مطالعه اثربخشی مکمل یاری ید مادران باردار

- زمان اجرا : زمستان 1397 و بهار 1398
- محل اجرا : 12 استان کشور (شامل تهران، خوزستان، سیستان و بلوچستان، آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، فارس، هرمزگان، اصفهان، مازندران، مرکزی، خراسان رضوی و قزوین)
- روش مطالعه : اندازه گیری یدادرار
- نتایج میانه یدادرار :
- قبل از مداخله : 87 میکروگرم / لیتر
- پس از مداخله:
- سه ماهه اول : 174 $\mu\text{g/L}$
- سه ماهه دوم : 175 $\mu\text{g/L}$
- سه ماهه سوم : 165 $\mu\text{g/L}$

کمیته IDD دانشگاه / دانشکده

- ✓ معاونت بهداشت دانشگاه (رئیس کمیته)
- ✓ رئیس یا نماینده تام الاختیار اداره نظارت بر مواد غذایی
- ✓ رئیس یا نماینده تام الاختیار آزمایشگاه مواد غذایی استان
- ✓ مدیر گروه واحد بهبود تغذیه جامعه (دبیر کمیته)
- ✓ مدیر گروه بهداشت محیط و حرفه ای
- ✓ کارشناس مسئول آموزش بهداشت
- ✓ کارشناس مسئول سلامت نوجوانان و دانش آموزان
- ✓ نماینده اداره کل بازرگانی سازمان صمت
- ✓ نماینده تولید کنندگان نمک یددار
- ✓ یک نفر عضو هیئت علمی دانشگاه

وظایف کمیته IDD دانشگاهی

- اجرای مصوبات کمیته کشوری
- فراهم نمودن امکان دسترسی مردم منطقه به نمک تصفیه شده ید دار در مراکز عرضه و مصرف مواد غذایی
- حمایت های لازم در جهت احداث و راه اندازی واحد های تولید و بسته بندی نمک تصفیه شده ید دار
- تهیه و تدوین مطالب آموزشی مناسب و آموزش کارکنان بهداشتی و بین بخشی و عموم مردم
- شناسایی و نظارت بر کیفیت محصولات واحد های تولید و بسته بندی نمک خوراکی مطابق با معیارهای ملی مصوب و ضوابط جاری وزارت بهداشت
- کنترل قیمت و جلوگیری از افزایش قیمت نمک خوراکی و ممانعت از توزیع نمک خوراکی فاقد پروانه ساخت معتبر از وزارت بهداشت
- پایش برنامه در سه سطح تولید، توزیع و مصرف (خانوار و اماکن عمومی)
- تحلیل نتایج حاصل از پایش و پیشنهاد راهکارهای حل مشکلات موجود در برنامه IDD در سطح دانشگاه/دانشکده
- برگزاری بسیج های آموزشی به منظور استفاده نکردن از نمک های فاقد پروانه ساخت معتبر از وزارت بهداشت

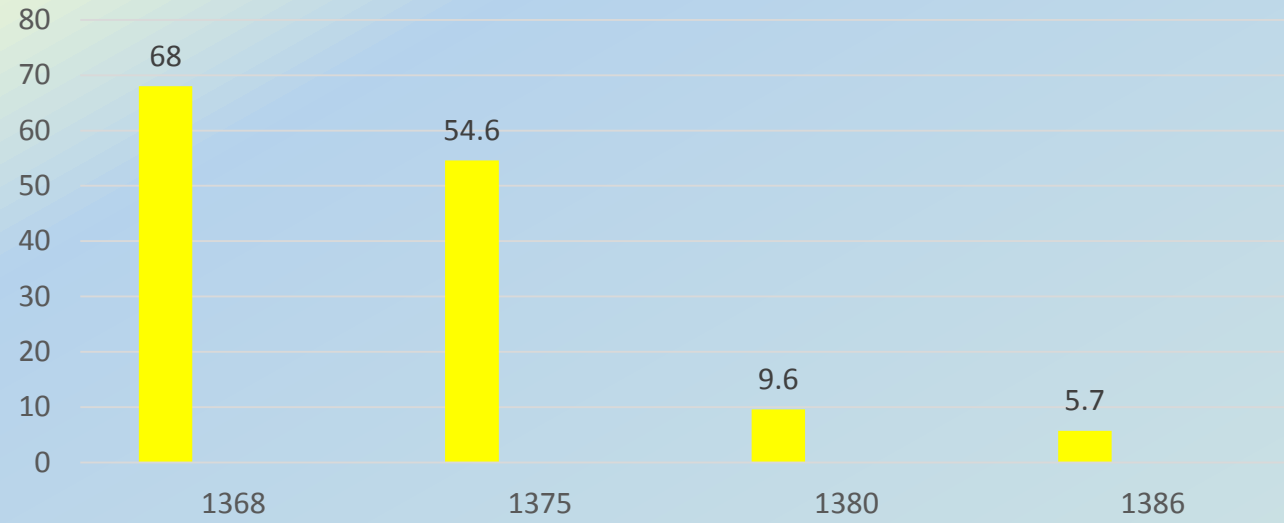

دستاوردهای برنامه IDD

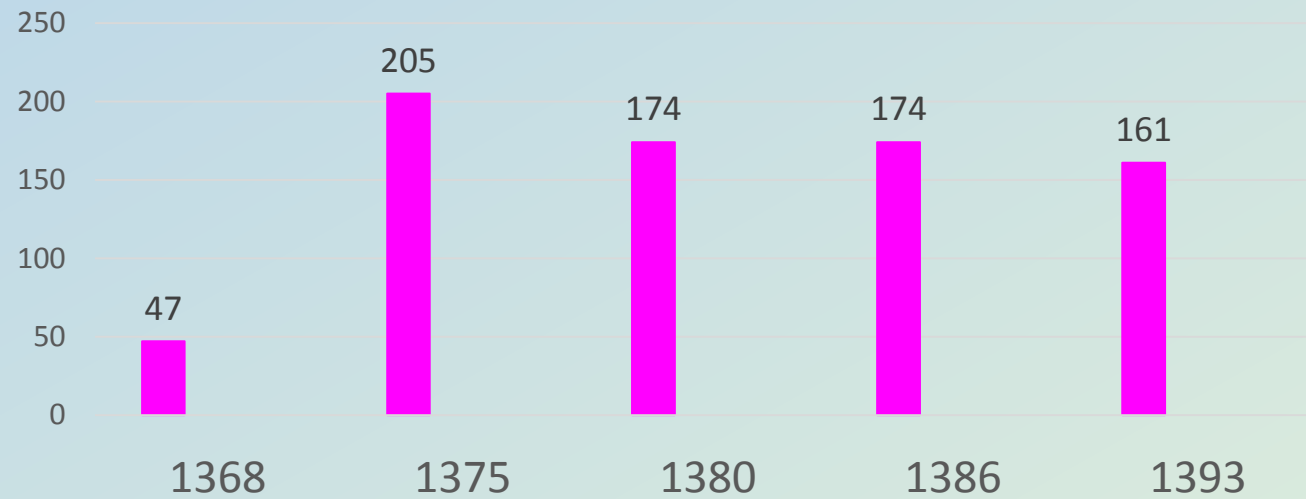
از سال 1380 کشور ایران با احراز دو شاخص عمده:

- ✓ مصرف نمک یددار در بیش از 90 درصد خانوارها ی کشور
  - ✓ میانۀ ید ادرار بالاتر از 10 میکروگرم در دسی لیتر نزد دانش آموزان مدارس
- به عنوان کشور عاری از اختلالات ناشی از کمبود ید در منطقه شناخته شده است.

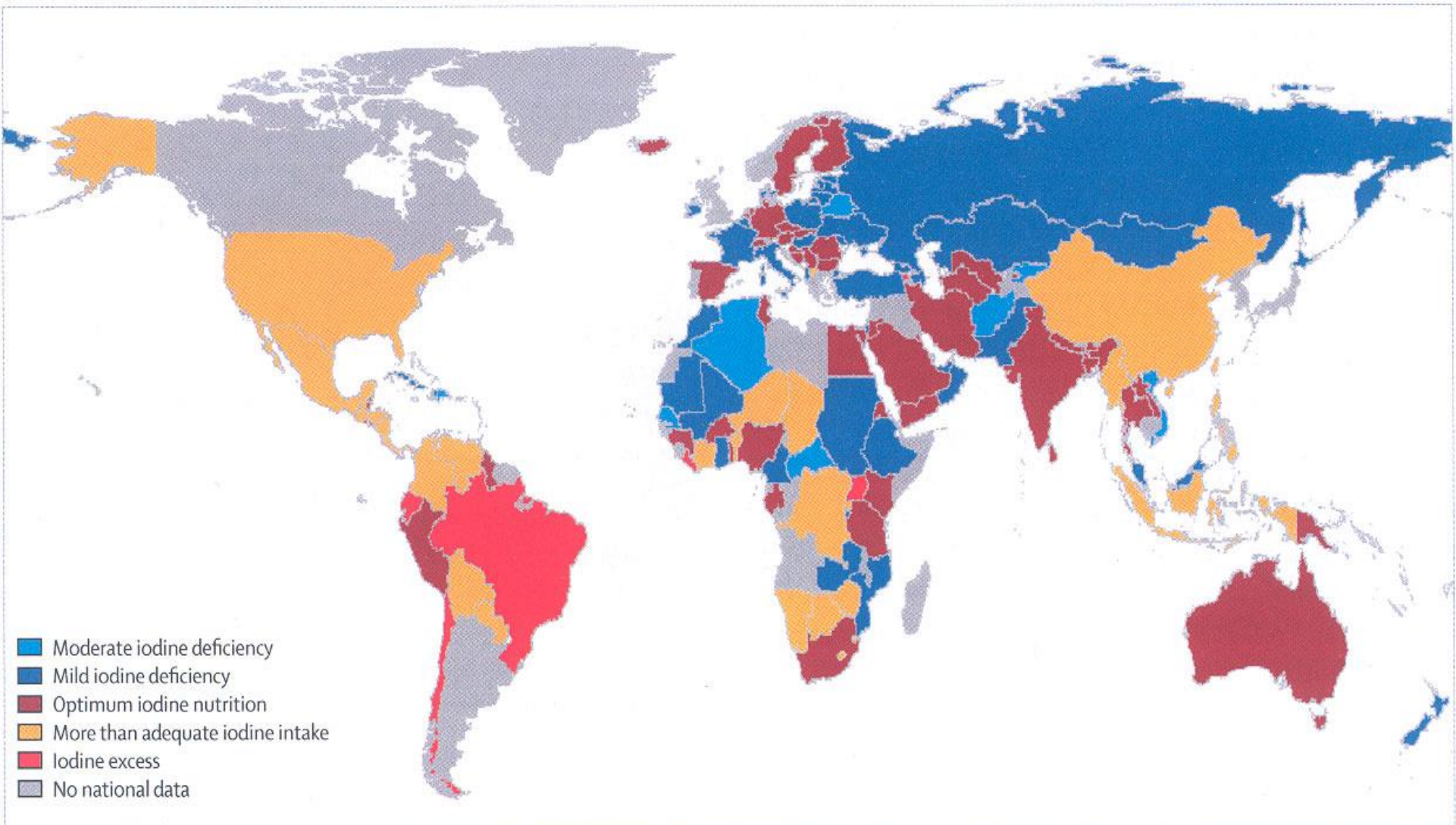
روند شیوع گواتر در کشور

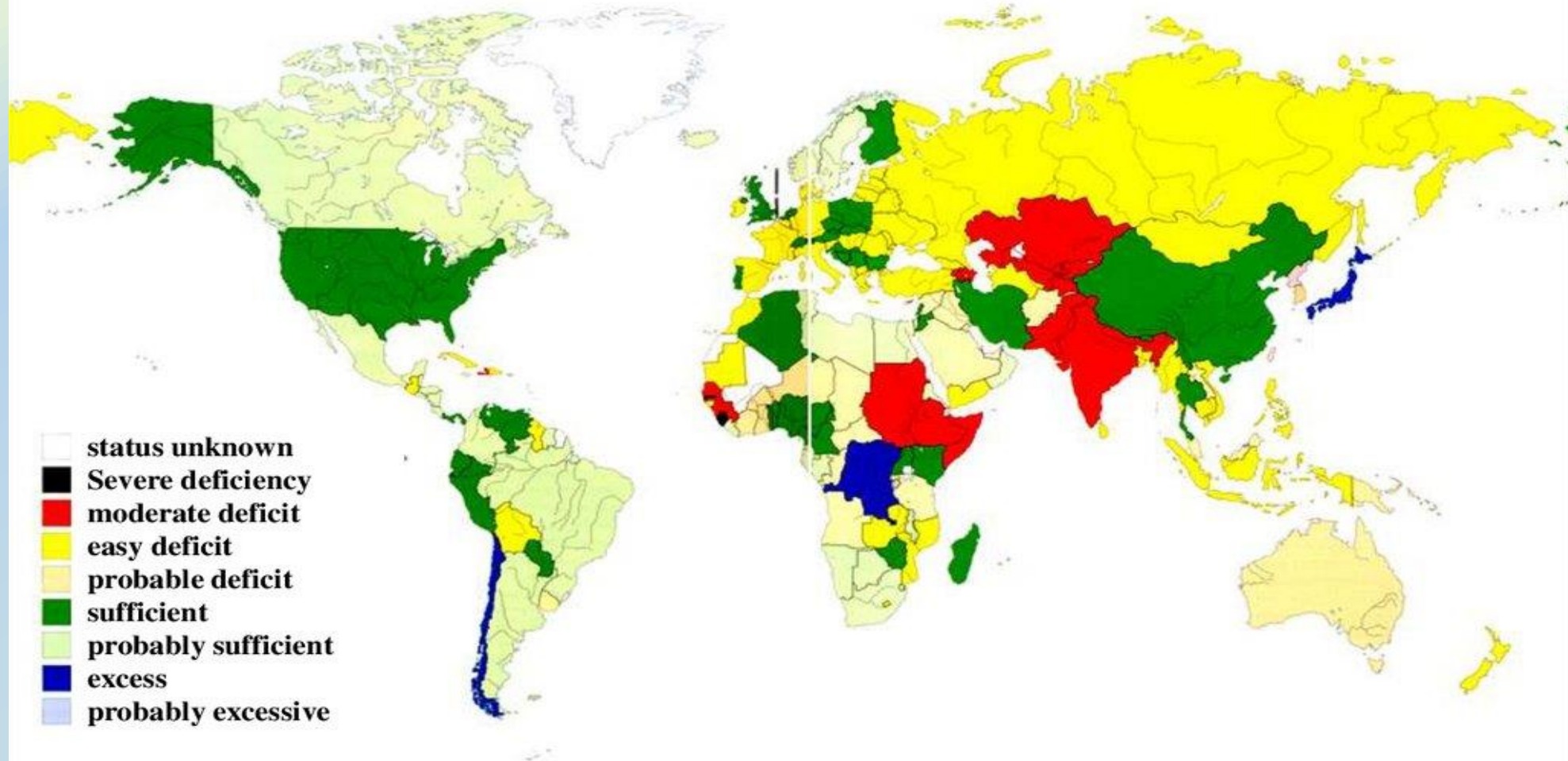
میانگین تعداد افراد

Iodine nutrition based on the median urinary iodine concentration, by country

The prevalence of IDD in the World

چالش های برنامه

- تبلیغات وسیع نمک های غیر استاندارد (نمک دریا)
  - وجود کارگاه های غیرمجاز و زیر زمینی
  - بازدارنده نبودن قوانین برخورد با متخلفین
  - عرضه محصولات متنوع در عطاری ها با تبلیغات گمراه کننده
- درمانی

اولویت های برنامه 5 ساله هفتم

- حفظ شاخص های برنامه
- اطلاع رسانی و آگاهی جامعه به طور مستمر
- استمرار حمایت و توسعه کارخانه های نمک یددار تصفیه شده
- تقویت و توسعه پایش مستمر و منظم در سه سطح تولید، توزیع و مصرف
- فعال نگهداشتن کمیته های کشوری، استان و شهرستان
- پایش مستمر یدداران دانش آموزان و مادران باردار و پوشش نمک یددار در مقاطع 3-5 ساله

بَا تَشْكُر

میانگین نمک مصرفی مردان و زنان در کشور

